

Priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės raiškos muzikinėje veikloje ypatumai

Asta Rauduvaitė¹, Živilė Virganavičienė²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Muzikos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, asta.rauduvaite@leu.lt

² Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Muzikos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, zivile.virganaviciene@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje analizuojama priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybių muzikinėje veikloje raiška: remiantis tyrimo rezultatais aptariamas vaikų tėvų, pedagogų ir įstaigų vadovų požiūris į lyderystės pobūdį muzikinėje veikloje, atskleidžiama vaikų lyderystės savybių raiška skirtingose muzikinėse veiklose.

Esminiai žodžiai: *muzikinė veikla, lyderystė, priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybės.*

Įvadas

Lyderystė kaip tyrimų sritis pastaruoju metu vis dažniau sutinkama ugdymo procese (*Longitudinio Lietuvos švietimo lyderystės raiškos tyrimo metodologija ir instrumentai*, 2012). Vis daugiau dėmesio kreipiama į asmenybės kaip lyderio ugdymą (Stogdill, 1990; Schafer, Grundl, 2007; Northouse, 2009; Blandford, Jackson, 2010; Landsbergienė, 2010; Carnegie, 2011; Marzano, 2011; Šilingienė, 2012; Bruzgelevičienė, Nedzinskaitė, 2012 ir kt.), akcentuojant lyderystei būdingas savybes – komunikabilumą, pasitikėjimą savimi, smalsumą, aukštą intelektą, kūrybingumą. Pasak A. Harrio (2008), švietimo aplinka pasikeitė taip stipriai ir ilgam, kad turime iš naujo svarstyti, kaip suvokiama lyderystė ir lyderystės praktika. Įstaigų bendradarbiavimas, partnerystė, tinklai – šiuolaikiniai švietimo kaitos rodikliai, reikalaujantys ir kuriantys naujas lyderystės formas. Atsižvelgdami į tai, pagal *Bendrosios priešmokyklinio ugdymo(si) programos projektą* (2013) mokytojai turėtų ugdyti pagrindines vaikų kompetencijas (socialinę, pažinimo, komunikavimo, sveikatos, meninę), kurios saistomos su lyderystei būdingomis asmeninėmis savybėmis.

Šias kompetencijas tarytum apjungia *Bendrosios priešmokyklinio ugdymo(si) programos projekte* (2013) keliamas ugdymo tikslas – aktyvus, smalsus, kūrybiškas, bendraujantis ir bendradarbiaujantis, pasitikintis savimi, motyvuotas pažinti ir gebantis mokytis, prisitaikyti prie nuolat besikeičiančio gyvenimo iššūkių vaikas. Vadinasi, svarbu, kad muzikinė veikla padėtų lavinti vaikų kūrybines galias, puoselėtų jų gabumus, turtintų emocinę patirtį, turėtų įtakos jų intelekto raidai. Muzikinė raiška gali tapti priemone ugdant ir plėtojant vaiko socialinius ir komunikacinius gebėjimus. Tačiau mokslinių darbų, ar muzikinėje veikloje vaikas gali ugdytis lyderystei būdingas savybes, yra mažai. Tyrimu siekiama išsiaiškinti, kokios lyderystės savybės būdingos priešmokyklinio amžiaus vaikams, kaip jos atsiskleidžia ir gali būti puoselėjamos priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinėje veikloje.

Tyrimo objektas – priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybių raiška muzikinėje veikloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybių raiškos muzikinėje veikloje ypatumus.

Tyrimo uždaviniai: 1) mokslinės literatūros šaltinių pagrindu išryškinti priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės ypatumus muzikinėje veikloje; 2) nustatyti priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybes, pasireiškiančias muzikinėje veikloje; 3) išsiaiškinti vaikų nuomonę apie lyderystės pobūdį muzikinėje veikloje.

Taikyti **tyrimo metodus:** mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė; anketinė apklausa; vaikų veiklos stebėjimas; interviu su priešmokyklinio amžiaus vaikais; turinio analizė.

Muzikinio ugdymo ir priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybių sąsajos. Kaip pastebima įvairių mokslininkų darbuose, lyderystė gali būti nagrinėjama keletu aspektų: kaip ilgalaikis grupės procesas ir kaip lyderiui būdingų bruožų visuma. D. Griffin (2002, p. 37) pabrėžia lyderystę kaip vaidmenį, kurio pagrindinis uždavinys yra išsaugoti grupės ar organizacijos nuolatinį tapatumą ir tikslą. P. G. Northouse'o (2009, p. 15) teigimu, lyderystė yra procesas, kurio metu vienas asmuo daro įtaką žmonių grupei bendram tikslui pasiekti. Dar kiti autoriai pabrėžia lyderiui būdingų savybių svarbą, kurių buvimas daro įtaką žmogui ir aplinkiniams. L. Iacocca, S. Whitney (2009) išskiria 9 lyderiavimo principus, į kuriuos, jų manymu, reikia įtraukti smalsumą, kūrybingumą, komunikavimą, charakterį, drąsą, įsitikinimus, charizmą, kompetentingumą, sugebėjimą protauti. Pasak jų, lyderiavimas – permainų valdymas, todėl reikia būti kūrybiškam ir mokėti prisitaikyti. Šiai minčiai pritardamas D. Carnegie (2011) išskiria talentingo lyderio bruožus – nuoširdų domėjimąsi kitais, optimizmą, linksmumą, kūrybingumą, sugebėjimą įveikti kliūtis. Galima pastebėti, kad šie bruožai lyderystę tyrinijančių autorių darbuose sutampa arba yra panašūs.

Lyderystės savybių raiška pastebima ir priešmokyklinio amžiaus vaikų veikloje. Pasak O. Monkevičienės (2003, p. 10), šio amžiaus vaikai geba prisitaikyti prie aplinkos, laisvai joje jaustis, yra imlūs, smalsūs ir iniciatyvūs, viskuo domisi ir greitai perima informa-

ciją. Jie jau geba atkakliai siekti tikslo ir kai niekas negiria jų pastangų, lanksčiai elgiasi įvairiose situacijose ir generuoja naujas idėjas, yra pozityvūs ir draugiški pasitikėdami ir bendraudami su artimais bei kitais pažįstamais suaugusiais. Autorė pažymi, kad priešmokykliniame amžiuje toliau formuojasi vaiko emocinė kompetencija – gebėjimas susivokti savo emocijų pasaulyje ir kontroliuoti jų išraišką, tinkamai reaguoti į kito emocijas. Bendraudamas su bendraamžiais šio amžiaus vaikas jau tariasi ir ieško veiklos ar žaidimo taisyklių, dėl to jau gali pradėti vadovauti veiklai. Taip pat jie labai aktyvūs, nes daug juda ir jautrūs mimikai, kūno kalbai, geba susikaupti ir išlaikyti dėmesį, save kontroliuoti. Todėl galime išskirti lyderiui tinkančias savybes, kurios gali būti ugdomos muzikinėje veikloje, t. y. smalsumą, iniciatyvumą, naujų idėjų generavimą, pasitikėjimą savimi, bendravimą su suaugusiais, empatiją, vadovavimą veiklai, aktyvumą, savikontrolę.

Pagal *Bendrosios priešmokyklinio ugdymo(si) programos projektą* (2013) vaikas ruošiasi mokyklai ugdymo institucijoje, kuri įgyvendina ugdymo programos tikslus. Ugdymo įstaigoje dirbantys pedagogai padeda jam atskleisti ir tobulinti kompetencijas, kurios svarbios ateityje. Kompetencijos dažnai siejasi su nagrinėjama lyderystės tema. Kadangi šiandienėje visuomenėje žmogui reikalingi lyderio įgūdžiai ir savybės, svarbu padėti joms plėtotis nuo mažens. To siekiama ir ateities Lietuvoje, nukreipiant bendrojo lavinimo sistemą į kūrybiškumo, pilietiškumo ir lyderystės ugdymą (*Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*, p. 11). Pasak V. Šilingienės (2012), lyderystė pasireiškia visur, kur tik egzistuoja žmonių grupės ir socialiniai santykiai. Tad jei priešmokyklinėje grupėje vyksta vaikų bendravimas tarpusavyje ar su ugdytojais, tai galima ir vaikų lyderystės savybių raiška. Vadinasi, kompetencijų siejimas su lyderyste pastebimas tam tikra raiška, kuri atsiranda sąveikaujant žmonių grupei. Remiantis įvairių autorių išskirtomis lyderystės savybėmis ir *Bendrosios priešmokyklinio ugdymo(si) programos projektu* (2013), 1 lentelėje išskiriamos priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ir lyderystės savybių sąsajos.

1 lentelė. Vaiko kompetencijų ir lyderystės savybių sąsajos

Kompetencijos	Lyderystės savybės	Raiška
Socialinė	Pasitikėjimas savimi,	Sprendimų priėmimas nebijant kitų reakcijos. Nebijo suklysti.
	Iniciatyvumas	Noras domėtis, smalsauti, bandyti, imtis naujos veiklos.
	Bendravimas su suaugusiais	Noras bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais.
Kommunikavimo	Empatija	Vaikas geba suprasti kito jausmus, emocijas, į jas įsijausti.
	Smalsumas	Nori bendrauti, susipažinti su naujais žmonėmis, jais domisi.
	Vadovavimas veiklai ir žaidimui	Komunikuodamas su bendraamžiais geba juos suburti veiklai, organizuoti veiklą.

Kompetencijos	Lyderystės savybės	Raiška
Sveikatos	Aktyvumas	Geba būti aktyvus įvairoje veikloje, laisvai judėti.
	Savireguliacija ir savikontrolė	Gebėjimas atsipalaiduoti, sumažinti savo emocinę įtampą.
		Gebėjimas susikaupti darbui. Gebėjimas be baimės atlikti darbą.
Pažinimo	Kūrybiškumas	Gebėjimas spręsti iškilusias problemas, priimti sprendimus, įžvelgti pasekmes.
	Idėjų generavimas	Geba sugalvoti ir įgyvendinti naujus sumanymus.
Meninė	Kūrybiškumas	Gebėjimas išreikšti save meninėmis išraiškos priemonėmis.
		Ieško ir naudoja naujas priemones savo sumanymams įgyvendinti.
	Smalsumas	Tyrinėja ir domisi įvairiomis meninės išraiškos priemonėmis.

Kaip žinia, muzikinė veikla – universali vaiko visuminio ugdymo priemonė. Ji suteikia galimybes pajusti ir stebėti grožį, žadinti poreikį bendrauti su menu ir jį kurti, o dėl veiklos įvairovės yra savita pažinimo forma (Rinkevičius, Rinkevičienė, 2006). Muzikinė veikla lavina vaikų kūrybines galias, padeda formuotis ir atsiskleisti gabumams, turtina emocinę patirtį, turi įtakos vaiko intelekto raidai. Dėl šių priežasčių muzikinė raiška yra puiki priemonė ugdyti ir plėtoti vaiko socialinius ir komunikacinius gebėjimus. Vaikų muzikinis ugdymas pasireiškia veiklos rūšių įvairove ir jų siejimu tarpusavyje – tai dainavimas ir grojimas, muzikos klausymas ir judėjimas pagal ją, muzikos pažinimas ir muzikiniai žaidimai, kūryba ir improvizavimas. Priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikiniai gabumai dar nėra galutinai susiformavę, dėl to dar yra lankstūs ir dinamiški.

Dainavimas – viena iš muzikinio ugdymo veiklų, kurios metu vaikai susipažįsta su savo balsu, jo savybėmis, ypatumais, mokosi taisyklingai kvėpuoti. Kartu dainuodami jie gali pajusti grupės bendrumą, išreikšti save balsu, ugdyti klausymo įgūdžius, lavinti muzikinę atmintį išmokdami dainelių žodžius. Atlikdami įvairius pratimus vaikai lavina ir plečia savo balso diapazoną, mokosi tiksliai intonuoti ir raiškiai ištartį žodžius. Vaikus galima paskatinti būti lyderiais leidžiant jiems atlikti solo partijas, suteikiant džiaugsmo ir teigiamų emocijų. Artėjant pasirodymui su vaikais galima kurti judesius dainai. Vaikui, kuris geriau jaučia ritmą, galima suteikti galimybę pritarti perkusiniaus instrumentais. Taigi, dainavimas neturėtų būti vien pasiekimų demonstravimas, bet gali suteikti vaikams teigiamų emocijų.

Kita svarbi muzikinio ugdymo sritis – grojimas, kurio metu vaikas gali groti įvairiais instrumentais, jais eksperimentuoti ir improvizuoti. Tai gali būti daiktai iš gamtos ar pačių vaikų pagaminti barškučiai. Grojimas vaikus supažindina su įvairiais garso išgavimo būdais, kuriuos jie patys gali išmėginti – mušimas, braukymas ar pūtimas. Grodami vaikai gali panaudoti saviraišką ir „sugalvoti“ naujus instrumentus ir garso išgavimo būdus, jais žaisti, kurti pasakojimus, kuriuos įgarsina savo sugalvotais garsų išgavimo

būdais. Kurdami pasakojimą ir jį įgarsindami, vaikai ne tik muzikuos, bet ir plės savo žodyną, nes garsams apibūdinti turės rasti tinkamus žodžius. Ieškodami skirtingų garso išgavimo būdų ar tinkamų žodžių jiems apibūdinti, turės būti smalsūs, nes norės išgauti tokį garsą, kaip kitas vaikas, ar sugalvoti įdomiai perteikti garsą savo ritmine kompozicija. Prisilietimas prie muzikos instrumentų lavins ne tik vaikų muzikinę klausą, ritmiką, bet ir kūno judesių koordinaciją, plaštakų bei pirštų motoriką. Be to, grojimas muzikos instrumentais gali būti naudingas ir turintiems ribotą judėjimo galimybę, nes pagerina motorinę koordinaciją, o grojimas ansamblyje padeda asmenims, turintiems elgesio problemų, išmoko kontroliuoti impulsus per kolektyvinį darbą. Tai svarbu ugdant ne tik vaikų muzikinius gebėjimus, bet ir plėtojant sveikatos kompetenciją, kai svarbu kūno aktyvumas, judesių lengvumas bei tiksli jų koordinacija.

Klausydami muzikos vaikai išmoksta ją išgirsti, susikaupti jos klausant, išskirti žinomą instrumentą. Apibūdindami skambančią muziką, jie skatinami skirti ir vartoti paprastas muzikines sąvokas: greita–lėta, liūdna–linksma ar tyli–garsi muzika. Siekiant, kad vaikai gebėtų skirti kuo įvairesnę muziką, reikia parinkti repertuarą ir supažindinti vaikus su senovės, šių laikų profesionaliąja ir liaudies muzika, lietuvių bei kitų šalių kompozitorių kūryba, kuri skirtąsi derme, metru, kad vaikai kuo daugiau susipažintų su muzikos ypatybėmis. Aktyvaus muzikos klausymo metodai, pavyzdžiui, muzikiniai žemėlapiai, gali padėti vaikams sudominti klausoma muzika, paskatinti juos pačius kurti ar parodyti savo kūrybinę raišką piešiniu, spalvų deriniais, jų manymu, tinkančiais tai muzikai. Šioje veikloje vaikai pratinasi skverbtis į garsų pasaulį protu ir jausmais, mokosi įvertinti turtingą muzikinės kultūros kūrybos palikimą (Girdzijauskienė, 2004; Šečkvienė, 2004).

Improvizavimas, kūryba ir muzikiniai žaidimai – muzikinės veiklos rūšys, taip pat padedančios atsiskleisti vaikų saviraiškai ir yra vienos iš kūrybiškumo ugdymo priemonių. Vaikams patinka kurti, nes taip jie gali įsijausti į skirtingus vaidmenis, o patenkindami saviraiškos poreikį bei kurdami, jie pasitelkia mąstymą, vaizduotę, intuíciją. Be to, pasak J. Pikūno ir A. Palujanskienės (2001), žaidime atsiskleidžia vaiko asmenybės savybės. Žaidimo metu galima atskirti pasyvų ir linkusį dominuoti vaiką, spręsti apie jo intelektą ir pan. Tai svarbu ir lyderystės savybių raiškai, nes stebėdami žaidimą pedagogai ar vaikų tėvai lengviau gali pastebėti vaiko savybes. Taigi žaidimas – vaiko gyvenimas, mokymasis būti žmogumi (Juodaitytė, 2002). Žaisdamas vaikas susipažįsta su suaugusiųjų elgesiu ir santykiais, įgyja bendravimo įgūdžių, mažina egocentrizmą, išmoksta bendradarbiauti, skatina asmeninių savybių raišką (Monkevičienė et al., 1999). Tad galima teigti, kad muzikinė veikla gali paskatinti įvairių vaiko lyderystės savybių raišką, siekti jų sintezės ir variacijų, kad vaikas puoselėtų ir plėtotų veiklai svarbias savybes.

Tyrimo organizavimas ir metodika. Priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybių raiškai muzikinėje veikloje išsiaiškinti apklausta 5 priešmokyklinio ugdymo įstaigų vadovai, 35 pedagogai, 25 vaikų tėvai iš įvairių Lietuvos vietų. Anketai pasirinkti atvirojo tipo klausimai, kuriuos analizuojant atliktas kokybinis tyrimas. Muzikinių valandelių metu stebėta 50 vaikų muzikinė veikla, lyderystės savybių raiška fiksuota iš anksto pa-

rengtuose stebėjimo protokoluose. Gautai informacijai apdoroti atlikta kokybinė analizė, išskiriant kategorijas ir subkategorijas. Taip pat organizuoti pokalbiai su 23 vaikais po muzikinių valandėlių (užduodant klausimus dar buvo pateikiamos ir situacijos, kad vaikui būtų lengviau atsakyti).

Tyrimo rezultatų aptarimas. Siekiant nustatyti tėvų, pedagogų, ugdymo įstaigų vadovų nuomonę apie priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybių raišką muzikinėje veikloje, buvo pateikta anketinė apklausa. Pagal tai, respondentų nuomone, išskirtos vaikų lyderystės savybės, kurios susietos su *Bendrosios priešmokyklinio ugdymo(si) programos projekte* (2013) išskirtomis savybėmis (2 lentelė).

2 lentelė. Išskirtos lyderystės savybės

<i>Bendrosios priešmokyklinio ugdymo programos projekte</i> (2013) išskirtos savybės	Respondentų išskirtos savybės
Bendravimas su suaugusiaisiais	Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti Komunikabilumas
Idėjų generavimas	Gebėjimas rasti išeitį Lankstumas
Vadovavimas veiklai ir žaidimui	Organizuotumas Gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti Komunikabilumas Įtaigumas Dominavimas Drąsa
Aktyvumas	Aktyvumas Atkaklumas
Iniciatyvumas	Iniciatyvumas
Kūrybiškumas	Kūrybiškumas
Empatija	Mokėjimas išklausti, patarti Atvirumas
Smalsumas	Pastabumas Polinkis rizikuoti Smalsumas
Jautrumas	Mokėjimas išklausti, patarti Atvirumas
Savireguliacija ir savikontrolė	Pasitikėjimas savimi Savarankiškumas Susikaupimas Dėmesio koncentravimas Atidumas Atsakomybė Baimės ir streso įveikimas Savęs pažinimas

Kaip matyti 2 lentelėje, savybės, išskirtos *Bendrosios priešmokyklinio ugdymo programos projekte*, daugeliu atvejų sutampa su respondentų pateiktomis. Bendravimas su suaugusiaisiais siejasi su gebėjimu bendrauti ir bendradarbiauti, komunikabilumu. Idėjų generavimą papildoma gebėjimas rasti išeitį bei lankstumas, kuris pabrėžiamas ir kaip gebėjimas vienu metu spręsti keletą problemų (Kristen et al., 1997). Vadovavimo veiklai ir žaidimui savybė susijusi su organizuotumu, gebėjimu bendrauti ir bendradarbiauti, komunikabilumu, įtaigumu, dominavimu, drąsa. Šios savybės svarbios lyderiui vadovaujant, bendraujant, priimant sprendimus. Įtaigumas padeda vadovui įtikinti kitus siekti bendro tikslo, o tikslo siekimas yra viena iš lyderystės sudedamųjų dalių (Northouse, 2009, p. 15). Aktyvumas išskiriamas kartu su atkaklumu, nes aktyvus vaikas dažniausiai atkakliai siekia savo tikslo, nors tai ir nėra lengva atsižvelgiant į jo amžių. Šį teiginį patvirtina ir V. Glebuviienės ir kt. (2004) tyrimai, kuriuose atkaklumas siejamas su aktyviu įsitraukimu į veiklą ir tuomet, kai vaiko pastangos negiriamos, nėra individualaus pedagogo ar draugų dėmesio. Papildant sėkmingą veiklą pagyrimu, galima ryškesnė šios savybės raiška. Vaiko iniciatyvumas pasireiškia gebėjimu inicijuoti veiklą, kai to niekas neprašo. Iniciatyvumą savo lyderystės savybių apžvalgoje išskiria ir R. Stogdillas (1990). Dėl to siektina neužgožti vaikų iniciatyvos, stengtis, kad ji būtų rodoma kuo daugiau. Kūrybiškumas yra plačiai nagrinėjamas įvairių mokslininkų darbuose. Muzikinėje veikloje neatsiejamas šios savybės ugdymas ir plėtra (Girdzijauskienė, 2003; Katinienė, Vaičienė, 2001). Empatija plėtojama gebėjimu išklausti ir patarti. V. Šilingienės (2012) teigimu, ji skatina bendrauti su kitu žmogumi, matyti jo emocijas, žinoti, kaip paguosti ar užjausti; galima mokyti vaikus atpažinti nežodinius ženklus, demonstruojant ir pastebint kitų empatišką elgesį. Kita savybė smalsumas – domėjimasis veikla, daiktu, gyvenimiškais situacijomis, nes vaikai nori atrasti, susipažinti su juos supančia aplinka, daiktais. Vadinasi, svarbu plėsti vaikų akiratį pažadinant smalsumą tyrinėti aplinką, įvairius žmones. Jautrumas pasireiškia vaikui bendraujant, gebant išklausti kitus. *Bendrosios priešmokyklinio ugdymo programos projekte* (2013) pabrėžiama, kad vaikai skatinami domėtis kitais: jų sumanymais, nuomonėmis, jausmais, mokosi klausytis ir girdėti kalbantįjį, atsakyti į klausimus, patys klausti, kalbinti, pasakoti, aiškinti. Visa tai neatsietina nuo jautrumo, nes reagavimas į kito nuomonę, jausmus, sumanymus, gebėjimas užjausti yra susijęs su jautrumu kitam, šalia esančiam.

Kaip pastebime, daugiausia savybių sietina su savireguliacija ir savikontrolė. Šios savybės siejamos su pasitikėjimu savimi, savarankiškumu, susikaupimu, dėmesio koncentravimu, atidumu, atsakomybe, baimės ir streso įveikimu, savęs pažinimu. Lyderiui pasitikėjimas yra svarbi savybė. Šiame kontekste savarankiškumas aktualus, kai vaikas geba pats dirbti ir veikti savarankiškai. Svarbu sudaryti tokias sąlygas, kad vaikas galėtų pats eksperimentuoti, pasiteldamas klaidų ir bandymų metodą, rasti teisingą sprendimą. Pastebėtina, kad siekiant ugdyti vaikų pasitikėjimą savimi ir savarankiškumą svarbu pašalinti nesaugumą, kuris, anot O. Monkevičienės (2003, p. 18), siejasi su baimės ir streso įveikimu. Pedagogui svarbu užmegzti artimą emocinį kontaktą su vaiku, padėti jam

pažinti grupės draugus bei gerai jaustis aplinkoje, o tai padės vaikui sėkmingiau įveikti kylančias baimes ir numalšinti stresą. Apibendrinant galima teigti, kad visapusiškam vaiko ugdymui svarbi įvairių lyderystės savybių raiška, jų siejimas tarpusavyje, nes tik bendradarbiavimas, supratimas, gebėjimas užjausti, siekis iniciatyviai ir aktyviai dalyvauti veikloje, būti kūrybiškiems, gebėti susikaupti išlaikant dėmesį, generuoti idėjas ir gebėti vadovauti veiklai teiks džiaugsmą ne tik vaikams, bet ir jų ugdytojams.

Iš respondentų atsakymų taip pat išryškėjo, kad įvairios muzikinės veiklos (dainavimas, muzikos klausymas, ritmavimas, muzikiniai žaidimai, improvizavimas, grojimas, kūryba) gali skatinti lyderystės savybių apraiškas priešmokykliniame amžiuje. Vaikas gali veikti ir individualiai, ir su grupe, svarbu muzikinių veiklų metu veiklas keisti, pateikti įvairovę. Be to, respondentų teigimu, vaikų skaičius ir turi, ir neturi įtakos lyderystės savybių raiškai, kadangi tai individualu. Lemia pedagogo gebėjimai, vaikų asmeniniai skirtumai. Vaikų gausa ir mažuma turi savų privalumų ir trūkumų: esant mažesniai skaičiui pedagogui lengviau visus pastebėti, išryškinti vaikų turimas savybes, tačiau didesnis vaikų skaičius vaikams suteikia platesnių interesų ir požiūrių galimybių.

Kaip žinia, vaikų mėgstamų muzikinių veiklų pasiskirstymą lemia vaiko noras dalyvauti tam tikroje veikloje, gabumai tai veiklai, jos patrauklumas. Be to, priešmokyklinio amžiaus vaikai labai aktyvūs, iniciatyvūs ir mėgstantys vadovauti. Todėl, siekiant atskleisti vaikų nuomonę apie lyderystės savybių pobūdį muzikinėje veikloje, jų buvo klausama, ar nori suburti vaikus veiklai ir kodėl. Pagal tai vaikai pasiskirstė į dvi kategorijas – norintys vaikus suburti veiklai ir žaisti kartu, ir nenorintys suburti bendraamžius veiklai (3 lentelė).

3 lentelė. Skirtingi vaikų požiūriai į bendraamžių subūrimą veiklai

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Mėgstantys suburti veiklai	Noriai vadovauja	„mėgstu suburti ir prie manęs prisijungia kiti vaikai, patinka jiems vadovauti, tačiau kiti ne visada manęs klauso“
		„nes mėgstu tai daryti“
		„mėgstu vadovauti, nes žinau daug žaidimų“
		„suburiu aplink save vaikus ir noriu jiems vadovauti“
		„norėčiau ir patiktų vadovauti“
		„mėgstu suburti visus šokti ir kuriu šokius“
		„mėgstu suburti vaikus ir jiems vadovauti, nes noriu būti geriausias ir esu drąsus, nes būsiu policininku“
		„mėgstu būti vadovas, lankau boksą, esu drąsus ir būsiu policininku“
		„mėgstu suburti žaidimui, noriu vadovauti kitiems ir norėčiau būti atsakinga už visą grupę“
		„mėgstu ir kiti prisijungia prie manęs, patinka jiems vadovauti ir mėgstu pats kurti žaidimus“
		„noriu suburti, nes kiti prie manęs prisijungia ir galiu jiems vadovauti.“

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Mėgstantys suburti veiklai	Prisijungia bendrauti ir bendradarbiauti, tačiau nevadovauja	„nemėgstu vadovauti, tačiau suburčiau vaikus žaidimui. Labiausiai patinka žaidimas Žuvis ir tinklas. Mėgstu bendrauti su kitais.“
		„man tai patinka daryti su grupės drauge“
		„mėgstu suburti veiklai ir man patinka žaisti su kitais kartu“
		„mėgstu suburti visus žaisti „gaudytynių“, tuomet visi prisijungia“
	Noriai suburia vaikus veiklai, bet vadovavimą perleidžia kitiems	„mėgstu suburti, bet prie manęs prisijungia tik pusė berniukų ir visada vadovauja vienas berniukas, kurio aš klausau“
		„mėgstu, man patinka suburti vaikus, bet jiems nevadovauju“
„mėgstu suburti, bet nevadovauju, nes kiti vaikai manęs neklauso“		
„mėgstu suburti vaikus, kartais vaikai prisijungia, bet nemėgstu jiems vadovauti“		
Patiria kitų vaikų neigiamą reakciją ir įsijungia kaip stebėtojai	„vaikai su manimi nežaidžia ir aš nežaidžiu“	
Nemėgstantys suburti veiklai	Individualumas	„labiau mėgstu daryti viską viena, tik mėgstu su kitais žaisti“
	Prisijungimas žaisti	„nemėgstu suburti veiklai, jei mane pakviečia, prisijungiu žaisti, bet nevadovauju kitiems“

Kaip matyti, subkategorijoje *Noriai vadovauja* išskiriami vaikų teiginiai, kuriais jie pagrindė, kad nori vadovauti ir vadovauja kitiems vaikams. Pastebimas vaikų pasitikėjimas savimi, kūrybiškumas, atsakomybė, nes vaikai nurodo esantys drąsus, norintys kurti su kitais vaikais, būti atsakingi. Subkategorija *Prisijungia bendrauti ir bendradarbiauti, tačiau nevadovauja* sujungia vaikus, kurie mėgsta suburti kitus veiklai, tačiau nevadovauja, nes labiau mėgsta žaisti ir bendradarbiauti. Šiems vaikams vadovaujama veikla dar neišbandyta ir ji nėra jiems priimtina. Subkategorijoje *Noriai suburia vaikus veiklai, bet vadovavimą perleidžia kitiems* pastebima kitų vaikų įtaka tiems, kurie perleidžia šią veiklą bendraamžiams. Šiuos vaikus reikėtų paskatinti pasitikėti savimi. Subkategorija *Patiria kitų vaikų neigiamą reakciją ir įsijungia stebėtojo vaidmeniu* leidžia teigti, kad tokie vaikai galbūt yra atsiskyrę nuo grupės. Vadinasi, svarbu yra komunikacija tarp vaikų, o pedagogo užduotis – tai padėti įgyvendinti. Nemėgstantys suburti veiklai ar žaidimui vaikai pasižymi individualumu, nes mėgsta veiklą atlikti vieni arba prisijungia žaisti tik tada, kai juos pakviečia. Apibendrinant galima teigti, kad vaikai vis dėlto mėgsta suburti kitus vaikus veiklai, tačiau skirtingai dalyvauja tose veiklose. Vieni nori vadovauti, kiti yra aktyvūs, generuojantys idėjas ir iniciatyvūs suburti, tačiau vėliau pasitraukia į bendradarbiautojo vaidmenį ir nevadovauja veiklai. Pastebėta ir kita dalis vaikų, kurie patiria neigiamą reakciją, kai su jais nėra žaidžiama, jie mažiau pasitikintys

savimi ir įsijungia į žaidimus tik kaip stebėtojai, be to, ne itin reiškia savo mintis susibūriant žaidimams ir veiklai.

Stebint vaikų muzikines veiklas buvo ieškoma situacijų, t. y. lyderystei būdingų savybių. Buvo išskirtos muzikinės veiklos-kategorijos – dainavimas, muzikos klausymas, grojimas ir ritmavimas, improvizavimas ir kūryba. Subkategorijose pateiktos lyderystės savybės, kuriomis buvo remiamasi ir jų raiškos ieškoma stebint muzikines veiklas, išskirti požymiai patvirtina jų raišką (4 lentelė).

4 lentelė. Lyderystės savybių raiška skirtingų muzikinių veiklų metu

Kategorija	Subkategorija	Požymiai
Dainavimas	Bendravimas su suaugusiais	Stengėsi atkartoti mokytojos rodomus judesius dainelės metu, neištraukė į kitų vaikų išdaigas (V – 6 m.).
		Pataria mokytojai, kokią dainą dainuoti (Gr – 7 m.).
	Idėjų generavimas	Dainos metu aktyviai judėjo taikydama judesius, tačiau jie buvo judresni, nei rodomi mokytojos (G – 7 m.).
		Judėjo įsidainavimo metu (L – 6 m.).
	Vadovavimas veiklai ir žaidimui	Dainuojant nepakluso mokytojos rodomiems judesiams, kūrė savo, o paskui jį kartojo kiti grupės vaikai (J – 6 m.).
		Dainavimo metu vadovavo kitiems, nes mokėjo visus dainos žodžius (I – 6 m.).
	Aktyvumas	Aktyviai atlieka įsidainavimo pratimus (D – 6 m.).
	Iniciatyvumas	Rodė iniciatyvą stengdamasi dainavimo metu ne tik tiksliai dainuoti, bet ir judėti (E – 6 m.).
	Kūrybiškumas	Pritaikė dainelei savo judesius (J – 6 m.).
	Empatija	Prieina prie vaiko, kuris nemoka žodžių, ir pasiūlo jam padėti juos išmokti (T – 7 m.).
	Smalsumas	Smalsiai stebėjo mokytoją, kad dainuojant atliktų teisingus judesius (U – 6 m.).
	Jautrumas	Sunerimo, kai kiti vaikai neklausė mokytojos ir ignoravo jos rodomus judesius dainai (V – 6 m.).
		Sunerimo pamatęs, kad ne visi vaikai moka dainų žodžius (T – 7 m.).
Savireguliacija ir savikontrolė	Teisingai atlieka įsidainavimo pratimus, geba kontroliuoti save kitiems vaikams trukdant (D – 6 m.).	
	Stengėsi kuo geriau dainuoti, mokėjo visus dainų žodžius (Gr – 7 m.).	

Kategorija	Subkategorija	Požymiai
Muzikos klausymas	Bendravimas su suaugusiaisiais	Mokytojai pasiūlius skambant paukščių balsams paskraidyti, pritaria ir prisijungia (Kr – 6 m.; O – 6 m.).
	Idėjų generavimas	Išgirdusi paukščių balsus prisijungė prie kitos mergaitės ir pradėjo vaizduoti, kad skrenda (A – 6 m.).
	Vadovavimas veiklai ir žaidimui	Prie mergaitės, pradėjusios skraidyti klausant muzikos, prisijungia ir keletas kitų vaikų (E – 6 m., A – 6 m., D – 6 m.).
	Aktyvumas	Aktyviai atlieka sugalvotus judesius klausant muzikos (E – 6 m.; A – 6 m., D – 6 m.).
	Iniciatyvumas	Netikėtai atsistoja klausant kaip čiułba paukščiai ir pradeda skraidyti (E – 6 m.).
	Kūrybiškumas	Sugalvoja judesius klausant muzikos (E – 6 m.).
	Empatija	–
	Smalsumas	Susidomėjusi klausosi muzikos (D – 6 m.).
	Jautrumas	–
	Savireguliacija ir savikontrolė	–
Grojimas ir ritmavimas	Bendravimas su suaugusiaisiais	–
	Idėjų generavimas	–
	Vadovavimas veiklai ir žaidimui	Tiksliai žinojo, kur reikia dainuojant ploti, ir kiti vaikai visada žvelgė į šį vaiką (I – 6 m.).
	Aktyvumas	Aktyviai siūlo, kas kitas gali sėstis į rato vidurį ir groti ritmiškai muzikos instrumentu (U – 6 m.).
		Aktyviai skaičiavo dūžius muzikos instrumentu (J – 6 m.).
	Iniciatyvumas	Visada pirmas atsakydavo teisingai, kiek dūžių instrumentu vaikas atliko (J – 6 m.).
		Stengiasi kuo geriau atlikti ritmo užduotį (Gr – 7 m.).
	Kūrybiškumas	Iš lazdelių, kuriomis grojo, pavaizduoja smuiką (D – 6 m.).
	Empatija	Padėjo vaikui, kuriam nesisekė, groti, pats parodė, kaip tai atlikti (O – 6 m.).
	Smalsumas	Kaskart pažvelgia į visus ir išskiria, kas nebuvo rato viduryje (U – 6 m.).
Tyrinėja lazdeles, kuriomis groja (D – 6 m.).		
Jautrumas	Siekia, kad visi vaikai turėtų galimybę pagroti instrumentu (V – 6 m.).	
Savireguliacija ir savikontrolė	Atliekant ritmavimo užduotį atsakingai ritmavo ir klausė visų mokytojos nurodymų (E – 6 m.).	

Kategorija	Subkategorija	Požymiai
Kūryba ir improvizavimas	Bendravimas su suaugusiaisiais	–
	Idėjų generavimas	Siūlė idėjas improvizuojant grupėmis (I – 6 m.).
	Vadovavimas veiklai ir žaidimui	Bandė vadovauti grupės veiklai improvizacijoje (I – 6 m.).
	Aktyvumas	Aktyviai įsitraukia į improvizaciją (Gr – 7 m.).
	Iniciatyvumas	–
	Kūrybiškumas	Išgavo įvairius garsus (R – 6 m.).
	Empatija	–
	Smalsumas	Buvo susidomėjęs ir smalsavo, kas pavyks iš improvizacijos (R – 6 m.).
	Jautrumas	–
	Savireguliacija ir savikontrolė	–

Pagal išskirtas kategorijas galima pastebėti, kad ne visose muzikinėse veiklose išvelgtos išskirtos lyderystės savybės, taip pat skirtingas lyderystės savybių pasireiškimo dažnumas skirtingose veiklose. Dažniausiai lyderystės savybių raiška buvo pastebėta dainavimo metu. Tai, vaikų nuomone, yra ir jų mėgstamiausia veikla. Šią nuomonę patvirtina ir nemaža dalis tyrime dalyvavusių vaikų tėvų, pedagogų ir įstaigų vadovų atsakymų, jog ši muzikinė veikla itin tinkama lyderystės savybių raiškai. Muzikos klausymo metu lyderystės savybių išskirta mažiau. Tačiau pastebėtas vaikų bendravimas su suaugusiaisiais, idėjų generavimas, vadovavimas veiklai ir žaidimui, aktyvumas, iniciatyvumas, kūrybiškumas ir smalsumas. Atsižvelgiant į šių savybių požymius, reiktų atkreipti dėmesį į neatsiskleidusias savybes ir paskatinti jų raišką muzikos klausymo veikloje pajvairinant muzikos klausymą kitais metodais. Grojimas ir ritmavimas: vaikai grojo perkusiniais instrumentais išgaudami ritminius pratimus arba ritmiškai pritardami dainelei. Šioje veikloje neatsiskleidė vaikų bendravimas su suaugusiaisiais ir idėjų generavimas, tačiau aktyvumo, iniciatyvumo ir smalsumo savybių raiška pastebėta po kelis kartus. Tad reiktų paskatinti vaikus generuoti idėjas ir bendrauti su suaugusiaisiais šių veiklų metu. Kūryba ir improvizavimas nebuvo įtraukta į visas stebėtas muzikines valandėles, dėl to ir savybių raiška nėra tokia ryški, kaip dainavime, kuris visose stebėtose muzikinėse valandėlėse užėmė nemažą jų dalį. Todėl improvizavimo ir kūrybos veikloje nebuvo pastebėta bendravimo su suaugusiaisiais, iniciatyvumo, empatijos, jautrumo, savireguliacijos ir savikontrolės savybių. Tačiau pasireiškė aktyvumas, idėjų generavimas, vadovavimas veiklai, kūrybiškumas ir smalsumas, nes kūryba neatsiejama nuo kūrybiškumo, idėjų kėlimo ir domėjimosi, ką nauja sukurti.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizės pagrindu galima teigti, kad priešmokykliniame amžiuje lyderystė plėtojama ugdant pasitikėjimo savimi, iniciatyvumo, bendravimo su suaugusiais, empatiškumo, smalsumo, vadovavimo veiklai ir žaidimui, aktyvumo, savireguliacijos ir savikontrolės, kūrybiškumo, idėjų generavimo savybes, kurios gali reikštis ir muzikinėje veikloje. Todėl muzikinė veikla gali padėti skatinti įvairių savybių raišką, siekti jų sintezės ir variacijų, kad vaikas patirtų veiklų puoselėjamas savybes ir jas plėtotų.

2. Priešmokyklinio amžiaus vaikų lyderystės savybių raiškos muzikinėje veikloje tyrimo rezultatai rodo, kad dažniausiai vaikų lyderystės savybės pasireiškia dainavimo metu. Kitose veiklose – muzikos klausymo, grojimo ir ritmavimo, improvizavimo ir kūrybos – lyderystės savybių raiška nėra tokia įtaigi. Reikėtų skatinti lyderystės savybių raišką visose veiklose, tuo tarpu dainavimo metu pastebėta visų išskirtų lyderystės savybių – bendravimo su suaugusiais, idėjų generavimo, vadovavimo veiklai ir žaidimui, iniciatyvumo, aktyvumo, empatijos, kūrybiškumo, smalsumo, jautrumo, savireguliacijos ir savikontrolės – raiška.

3. Išanalizavus vaikų nuomonę apie lyderystės savybes, paaiškėjo, kad: 1) mėgstamų muzikinių veiklų pasiskirstymą lemia vaiko noras dalyvauti tam tikroje veikloje, jos patrauklumas. Dėl to svarbus pedagogo vaidmuo, kaip tas veiklas pateikti ir jomis sudominti ugdytinius; 2) vaikai mėgsta noriai suburti kitus vaikus veiklai, tačiau skirtingai dalyvauja tose veiklose. Vieni nori vadovauti, kiti generuoja idėjas ir rodo iniciatyvą suburti, tačiau vėliau gali pasitraukti į bendradarbiautojo vaidmenį ir nevadovauja veiklai. Be to, pastebėta dalis vaikų, patiriančių savo bendraamžių neigiamą įtaką, kai su jais nėra žaidžiama, t. y. jie tampa mažiau pasitikintys savimi bei įsijungia į žaidimus tik kaip stebėtojai.

Literatūra

- Bendrosios priešmokyklinio ugdymo(si) programos projektas.* (2013). Prieiga per internetą: <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/naujienos/ipup-projekto-naujienos/skelbiami-ikimokyklinio-amziaus-vaiku-pasiekimu-apraso-ir-bendrosios-priesmokyklinio-ugdymosi-programos-projektai/16055>.
- Blandford, S., Jackson, C. (2010). *Lyderystė vardan mokymosi*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- Bruzgelevičienė, R., Nedzinskaitė, R. (2012). Mokslininkės, kaip paskirtos lyderės, vaidmuo įgyvendinant švietimo reformą. *Pedagogika*, 108, 17–30.
- Carnegie, D. (2011). *Lyderystės menas: kaip paskatinti save ir kitus siekti tobulumo*. Vilnius: Eugrimas.

- Girdzijauskienė, R. (2003). *Vaikas, muzika, kūryba*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Girdzijauskienė, R. (2004). *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas muzikine veikla*. Klaipėda: KU leidykla.
- Glebuviene, V., Grigaitė, B., Monkevičienė, O. (2004). *Lietuvos vaikų brandumas mokyklai: tyrimas ir problemos*. Vilnius: VPU leidykla.
- Griffin, D. (2002). *The Emergence of Leadership: Linking Self-Organization and Ethics*. London: Routledge.
- Harris, A. (2008). *Distributed School Leadership: Developing Tomorrow's Leaders*. London: Routledge.
- Iacocca, L., Whitney, C. (2009). *Kur dinga visi lyderiai?* Vilnius: Vaga.
- Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
- Katinienė, A., Vaičienė, A. (2001). *Muzika vaikų darželyje*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
- Kristen, A. H., Kaufmann, R. K., Saifer, S. (1997). *Ugdymas ir demokratijos kultūra: ikimokyklinis amžius*. Vilnius: Lietus.
- Landsbergienė, A. (2010). *Vadovavimo ikimokyklinėms ugdymo įstaigoms modelio teorinis ir empirinis pagrindimas: daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. Prieiga per internetą: <http://www.lietuva2030.lt/>.
- Longitudinio Lietuvos švietimo lyderystės raiškos tyrimo metodologija ir instrumentai*. (2012). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
- Marzano, R. J. (2011). *Veiksminga mokyklų lyderystė: nuo mokslinių tyrimų iki rezultatų*. Vilnius: VPU leidykla.
- Monkevičienė, O. (2003). *Mano vaikai: priešmokyklinis vaiko ugdymas*. Kaunas: Šviesa.
- Monkevičienė, O., Tarasonienė, A., Stankevičienė, K. et al. (1999). *Vėrinėlio metai: idėjos vaikų saviraiškai ir kūrybai. Patarėjas darželio pedagogams ir tėvams*. Vilnius: Minklės leidyba.
- Northouse, P. G. (2009). *Lyderystė: teorija ir praktika*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Pikūnas, J., Palujanskienė, A. (2001). *Asmenybės vystymasis: kelias į savęs atradimą*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
- Rinkevičius, Z., Rinkevičienė, R. (2006). *Žmogaus ugdymas muzika: monografija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
- Schafer, B., Grundl, B. (2007). *Leading Simple*. Offenbach: GABAL Verlag GmbH.
- Stogdill, R. M. (1990). *Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research*. New York: Free Press.
- Šečkuvienė, H. (2004). *Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Šilingienė, V. (2012). *Lyderystė*. Kaunas: Technologija.

Peculiarities of Expression of Leadership of Pre-Primary Children in Musical Activities

Asta Rauduvaite¹, Živilė Virganavičienė²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Music, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, asta.rauduvaite@leu.lt

² Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Music, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, zivile.virganaviciene@gmail.com

Summary

On the basis of scientific literature analysis it can be stated that at pre-primary age leadership is fostered developing children's self-confidence, initiative, communication with adults, empathy, curiosity, leading of activities and play, activity, self-regulation and self-control, creativity, generating of ideas, which may be expressed in musical activities as well. Therefore, applying musical activities, expression of various features may be encouraged, their synthesis and variations may be achieved to enable a child to experience the nurtured qualities and to develop them.

The results of the research on expression of leadership qualities of pre-primary children in musical activities showed that children's leadership qualities are expressed in singing most frequently. Expression of leadership in other activities such as listening to music, playing and rhythmisation, improvisation and creation, is not so suggestive. Expression of leadership qualities in all activities should be encouraged, whereas during singing activities, all the distinguished leadership qualities were noticed: communicating with adults, generating of ideas, leading of activities and play, initiative, activity, empathy, creativity, curiosity, sensitivity, self-regulation and self-control.

The analysis of children's opinion about leadership qualities revealed that: 1) distribution of favourable musical activities is predetermined by child's wish to involve in a certain activity and its attractiveness. Therefore, the role of a teacher is important presenting these activities in an attractive way and making attempts to strengthen learners' interested in them; 2) children like to rally other children for activities but involve in them to a different extent. Some of them seek to lead, others generate ideas and show initiative to rally other children but they later assume the role of a collaborator and do not lead activities. Moreover, a number of children experience a negative influence of their peers, when they are not invited to engage in play, i.e., they lose self-confidence or engage in play only as an observer.

Keywords: *musical activities, leadership, leadership qualities of pre-primary children.*

Įteikta / Received 2014-02-10
Priimta / Accepted 2014-12-10